

مقاله‌ی کوتاه علمی

گزارش جدید مگس (*Cheilosia cumanica* (Dip.: Syrphidae) از ایرانبابک قرالی^{۱*} و آنته ووجیک^۲

۱- بخش تحقیقات گیاهپزشکی، مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی قزوین، بلوار شهید بهشتی، پلاک ۱۱۸، قزوین، ۲- بخش بیولوژی و اکولوژی دانشگاه علوم، صربستان.

*مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: bgharaei@mail.com

***Cheilosia cumanica* (Dip.: Syrphidae), a new record of flower flies from Iran**B. Gharali^{1&*} and A. Vujic²

1. Department of Plant Protection, Ghazvin Research Center for Agriculture and Natural Resources, Shahid Beheshti Boulevard, No. 118, Ghazvin, Iran, 2. Department of Biology and Ecology, Faculty of Science, Trg Dositeja Obradovića 2, 21000 Novi Sad, Serbia and Montenegro.

*Corresponding author, E-mail: bgharaei@mail.com

Abstract

Cheilosia (Convocheila) cumanica Szilady is recorded for the first time from Iran. This species is similar to *C. laticornis* Rondani morphologically; however, is distinguished from this close species in male by hairy eyes (bare in *C. laticornis*) and in female by longer third antennal segment that is three times longer than the second segment (less than 2.5 times in *C. laticornis*). This finding increase the number of *Cheilosia* species known from Iran to seven.

جنس *Cheilosia* Meigen با داشتن حدود ۴۸۰ گونه در منطقه‌ی پاله‌آرکتیک یکی از بزرگترین جنس‌های مگس‌های خانواده‌ی Syrphidae می‌باشد. این جنس در زیرخانواده‌ی Eristalinae و قبیله‌ی Cheilosini با داشتن گونه‌ی (gena) مشخص و رشدیافته، برجستگی میانی صورت و همچنین رنگ کاملاً سیاه شکم در اکثر گونه‌ها، از سایر گونه‌های این قبیله جدا می‌شود (Peck, 1988; Barkalov, 2002). لارو بسیاری از گونه‌ها گیاه‌خوار بوده و تعداد اندکی گندخوار، فارچ‌خوار و یا شیرخوارند، و از گیاهان مخروطی تغذیه می‌کنند. بر خلاف مطالعات فونستیک متنوع و دقیق صورت‌گرفته در نقاطی همچون اروپا و کشور روسیه (Bradescu, 1991; Barkalov, 2002)، تنها شش گونه از این جنس از ایران گزارش شده است (Gilasian, 2005; Dousti & Hayat, 2006). یکی از گونه‌ها که با نام *Cheilosia latifacies* Loew از ایران گزارش شده (Dousti & Hayat, 2006)، هم‌نام (synonym) گونه‌ی *C. laticornis* Rondani می‌باشد (Claussen & Thompson, 1996).

بررسی نمونه‌های جمع‌آوری‌شده از منطقه‌ی فشم تهران نشان داد که نمونه‌ها به یک گونه‌ی ظاهراً کمیاب به نام *Cheilosia cumanica* Szilady تعلق دارند. با توجه به اطلاعات پراکنده و گاهاً متناقض موجود در منابع مختلف، ذکر تاریخچه‌ی این گونه که از طریق مکاتبه با متخصص این جنس، دکتر Anatolii Barkalov، به دست آمده، مفید خواهد بود.

گونه‌ی *C. cumanica* برای اولین بار از رومانی گزارش گردید. (Bradescu 1986) طی مقاله‌ای به توصیف مجدد این گونه پرداخته و به دلیل از بین رفتن نمونه‌های تیپ در آتش‌سوزی، نوتیپ نر را از بین شش نمونه‌ی جمع‌آوری‌شده از روی گیاهان چتریان انتخاب نمود. بعدها (Bradescu 1991) این گونه را با گونه‌ی *C. verae* Stackelberg که در منطقه‌ی قفقاز پراکنش دارد، با مقایسه‌ی شکل ژنیتالیای نر در مقاله‌ی (Stackelberg 1960)، هم‌نام تلقی نمود. اما متأسفانه هم‌نامی مذکور در مقاله‌ی (Barkalov 1994) مورد توجه قرار نگرفت و *C. verae* کلید شناسائی گونه‌های این جنس در منطقه‌ی روسیه، آورده شد. این محقق علاوه بر ترسیم دستگاه تناسلی نر و پروفیل صورت و شاخک این گونه، دستگاه تناسلی نر و شکل بند سوم شاخک گونه‌ی *C. latifacies* را نیز به عنوان گونه‌ی نزدیک و شبیه به آن ترسیم نمود. همچنین، (Barkalov 2002) به بررسی زیرجنس‌های جنس *Cheilosia* پرداخت و ۸ زیرجنس جدید را توصیف و طبقه‌بندی جدیدی برای این جنس ارائه نمود. یکی از زیرجنس‌های توصیف‌شده، *Convocheila* می‌باشد که بر اساس گونه‌ی تیپ، *C. cumanica*، توصیف گردید اما شکل‌های ارائه شده برای این زیرجنس و گونه‌ی *C. cumanica*، دقیقاً شکل‌هائی بود که در مقاله‌ی قبلی او (Barkalov, 1994) برای *C. latifacies* ارائه شده بود. دکتر Barkalov (مکاتبات شخصی) علت این امر را نامشخص بودن وضعیت دو گونه در زمان نگارش مقاله عنوان نموده و بیان می‌دارد که هر دو ترسیم متعلق به گونه‌ی *C. cumanica* می‌باشد. لذا، با توجه به مطالب ذکرشده، موارد زیر می‌بایست در نظر گرفته شود:

- گونه‌های *C. verae* و *C. cumanica* هم‌نام بوده و گونه‌ی اخیر معتبر می‌باشد. این دو گونه در کاتالوگ خانواده‌ی Syrphidae به عنوان دو گونه‌ی مجزا ذکر شده‌اند (Peck, 1988).
- ترسیم‌های ارائه‌شده در دو مقاله‌ی (Barkalov 1994)، شکل‌های ۳۷-۳۳ برای *C. latifacies* و ۲۰۰۲، شکل‌های ۵۵-۵۳ برای *C. cumanica* یکسان بوده و به گونه‌ی *C. cumanica* تعلق دارند.

- همان‌گونه که در بالا نیز اشاره شد، گونه‌ی *C. latifacies* هم‌نام گونه‌ی *C. laticornis* بوده و نام اخیر معتبر می‌باشد.

- با توجه به هم‌نامی گونه‌ها و جمع‌آوری نمونه‌های جدید از ایران، دامنه‌ی پراکنش *C. cumanica* وسیع بوده و شامل منطقه‌ی بالکان، رومانی، ایران و ناحیه‌ی قفقاز می‌باشد.

گونه‌های *C. cumanica* و *C. laticornis* متعلق به گروه *laticornis* هستند. از آنجایی که هر دو گونه از ایران گزارش شده‌اند و بسیار شبیه به یکدیگر می‌باشند، لذا کلید زیر برای شناسایی آن‌ها پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- نمونه‌ی نر ۲
- ۲- نمونه‌ی ماده ۳
- ۲- چشم‌ها لخت، بدون مو *C. laticornis*
- ۳- چشم‌ها مودار، برجستگی میانی صورت بدون مو و اطراف شاخک مودار *C. cumanica*
- ۳- سومین بند شاخک طویل (۳ برابر بلندتر از بند دوم) *C. laticornis*
- سومین بند شاخک کوتاه (کمتر از ۲/۵ برابر طول بند دوم) *C. cumanica*

گونه‌ی *C. cumanica*، گونه‌ی تپ‌زیرجنس *Convocheila* (دارای شش‌گونه) می‌باشد که مشخصات آن به شرح زیر است:

چشم‌ها مودار و یا لخت، موهای موجود در حاشیه‌ی بالایی چشم‌ها بلند؛ حفره‌های شاخک کاملاً از یکدیگر مجزا؛ پیشانی پهن و محدب؛ بال شفاف؛ بدن باریک؛ اسکلیت فوقانی ادآگوس طویل، لب‌های جلویی بزرگ و کاملاً از یکدیگر مجزا شده، لب‌های عقبی کوچک، لب‌های جلویی hypandrium با یک صفحه‌ی مشخص در زائده‌ی چپ، زائده‌ی راست به سمت بالا خمیده شده، *surstylus* طویل و باریک (Barkalov, 2002).

نمونه‌های مطالعه شده: ۲ نر و ۹ ماده (۲ ماده و ۱ نر در کلکسیون حشره‌شناسی نویساد)، فشم (منطقه‌ی لالون)، ۳۵ درجه و ۳۴ دقیقه‌ی شمالی، ۵۱ درجه و ۵۸ دقیقه‌ی شرقی، ارتفاع: ۱۵۰۰ متر، تاریخ: ۱۳۸۷/۳/۲۴، جمع‌آوری با تور از گیاهان تیره‌ی جتریان.

از دکتر علیرضا منفرد به خاطر همراهی در نمونه‌برداری، Menno Remer از موزه لیدن به خاطر ارسال مقاله‌ی Bradescu برای نگارنده‌ی اول و همچنین از دکتر Barkalov (موزه‌ی نووسبیریسک) به خاطر اطلاعات مفیدی که در اختیار گذاشتند بسیار سپاس‌گزاریم.

منابع

- Barkalov, A. V.** (1994) Hoverflies of the genus *Cheilosia* Meigen (Diptera: Syrphidae). *Entomological Review* 73(5), 28-58.
- Barkalov, A. V.** (2002) Subgeneric classification of the genus *Cheilosia* Meigen (Diptera: Syrphidae). *Entomological Review* 82(5), 518-531.
- Bradescu, V.** (1986) *Merodon ambiguous* sp. n. and a redescription of *Cheilosia cumunica* Szilady, 1938 (Diptera: Syrphidae). *Review Roumain de Biologie Animals* 31(2), 103-108.
- Bradescu, V.** (1991) Les Syrphides de Roumanie (Diptera, Syrphidae), Clés de détermination et répartition. *Travaux du Museum National d'Histoire Naturelle "Grigore Antipa"* 31, 7-83.
- Claussen, C. & Thompson, F. C.** (1996) Zur Identität und Synonymie der von Camillo Rondani beschriebenen *Cheilosia*-Arten (Diptera, Syrphidae). *Studia dipterologica* 3, 275-281.
- Dousti, A. F. & Hayat R.** (2006) A catalogue of the Syrphidae (Insecta: Diptera) of Iran. *Journal of Entomological Research Society* 8(3), 5-38.
- Gilasian, E.** (2005) New records of one genus and six species of Syrphidae (Diptera) from Iran. *Journal of Entomological Society of Iran* 25(1), 75-76.
- Peck, L.V.** (1988) Family Syrphidae. pp. 11-230 in Soos, A. & Papp, L. (Eds) *Catalogue of Palaearctic Diptera; Syrphidae-Conopidae*. Vol. 8, 363 pp. Akademia Kiado, Budapest.
- Stackelberg, A. A.** (1960) New hoverflies (Diptera: Syrphidae) from the Caucasus. *Entomologicheskoe Obozrenie* 39, 227-232.